

Lokaal jeugdbeleid voor maatschappelijk kwetsbaren

Robert Crivit

Met zeventig procent van de kinderen en jongeren gaat het goed,' stelde kinderpsychiater Peter Adriaenssens in een interview met De Morgen op 28 februari 2009: 'De jongeren die uitvallen, die andere dertig procent dus, zijn vooral een zaak van onderwijs, arbeid, maar ook welzijn en justitie. Zo kan het dat sommige kinderen nooit op de radar verschijnen.' Kan een lokale overheid toch iets betekenen voor die dertig procent?

Robert Crivit

Het steunpunt Uit De Marge levert advies aan gemeenten voor het luik 'jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare groepen'. Advies op maat, jawel, maar er loopt een rode draad door. Uit De Marge steunt zich op het model van de maatschappelijke kwetsbaarheid, halverwege de jaren 1980 ontwikkeld door Lode Walgrave en Nicole Vettenburg (KULeuven). De twee criminologen zochten in de jaren 1980 naar de gemeenschappelijke kenmerken van mensen die bij herhaling in de gevangenis belandden. De overeenkomsten vielen op: regelmatige gevangenisklanten hebben nagenoeg altijd een slechte schoolcarrière achter de rug. Allemaal hadden ze ooit problemen op school en kwetsende ervaringen met leerkrachten. Zelden herinnerden ze zich een normale relatie met een leerkracht. Het onderzoek wees erop dat kwetsende ervaringen op school en met leerkrachten zich nadien en steeds vlugger herhaalden in latere contacten met maatschappelijke instituties en hun vertegenwoordigers, in contacten met hulpverleners, werkgevers, huisbazen, administraties, politie enzovoort. Walgrave en Vettenburg besloten dat maatschappelijke kwetsingen cumulatief zijn en zich reproduceren in relaties met andere voorzieningen. 'Maatschappelijk kwetsbaar is degene die in zijn contact met maatschappelijke instellingen telkens weer te maken krijgt met de controlerende en sanctionerende aspecten ervan en minder geniet van het positieve aanbod,' aldus Walgrave.

Relatie is belangrijker dan positie

Sommige kinderen en jongeren riskeren meer maatschappelijke kwetsing dan andere. Vettenburg en Walgrave wijzen op de kloof tussen bepaalde groepen jongeren en de middengroepen die de normen bepalen in het onderwijs, een culturele kloof die we ook sociaal-economisch kunnen duiden. Een aantal risicofactoren verhogen de kans op kwetsing door de instituties of sociale voorzieningen: als de ouders zelf ook maatschappelijk gekwetst of laaggeschoold zijn (vooral het onderwijsniveau van de moeder speelt een rol), als men opgroeit in armoede, als men behoort tot een etnisch-culturele minderheid, of als men opgroeit in een eenoudergezin of in een omgeving waar vader of oudere broers regelmatig langdurig werkloos zijn.

Maar altijd gaat het over een moeilijke relatie met maatschappelijke instituties, sociale voorzieningen en hun vertegenwoordigers. Met alle gevolgen van dien. Maatschappelijk kwetsbaren participeren veel minder dan de middengroepen. Ze ervaren de toegang tot de maatschappelijke dienstverlening als moeilijk. Er is sprake van een laag vertrouwen in of zelfs wantrouwen tegenover het bestaande aanbod: maatschappelijke kwetsing of het aanvoelen van het risico erop, blijven niet zonder gevolgen. Mensen die lager opgeleid zijn en weinig kansen hebben op de arbeidsmarkt, leven al te dikwijls met een sterk gevoel van sociale onveiligheid en maatschappelijke onzekerheid. Maatschappelijk kwetsbaren hebben meer dan middengroepers de neiging om zich te isoleren in peer groups. Zij hebben het gevoel er niet bij te horen en ervaren hoge drempels bij de dienstverlening en het sociaal-cultureel aanbod. En dat geldt allemaal ook en misschien nog sterker voor kinderen en jongeren.

Op zoek naar een strategie

In zijn adviezen onderstreept Uit De Marge altijd het belang van een geïntegreerde beleidsaanpak die verschillende sporen tegelijk volgt. We beklemtonen het belang van de versterking van particuliere initiatieven die meestal vanuit een uitgesproken solidaire opstelling in nauwe verbondenheid werken met kwetsbare groepen.

Een ernstig beleid ten behoeve van de maatschappelijke emancipatie van kwetsbare groepen werkt op drie niveaus: op het niveau van de kinderen en jongeren zelf, op het niveau van de maatschappelijke dienstverlening (het sociaal-culturele aanbod dus, zoals het jeugdwerk) en ten slotte op het niveau van de relatie tussen de doelgroep en de sociale voorzieningen. Op dat laatste niveau is de relatie met het onderwijs van doorslaggevend belang.

De doelgroep ondersteunen

Maatschappelijk kwetsbaren hebben een grote behoefte aan een veilige haven, aan warmte en waardering. Van cruciaal belang is de actieve beschikbaarheid van een of meer ankerfiguren die moeite doen om deze kinderen en jongeren zowel in groep(en) als individueel te leren kennen; werkers die actief contact leggen en daadwerkelijk het vertrouwen opbouwen met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren. Van die werkers verwachten we dat ze met maatschappelijk kwetsbare groepen op stap gaan en steun bieden bij hun contacten met derden. De werker kan de doelgroepen een stem geven of hun stem versterken, en mee de basis leggen voor een groeiend zelfvertrouwen en een positiever zelfbeeld – twee basisvoorwaarden om te groeien naar maatschappelijke participatie.

De werker (en zijn werkgever) moet een langetermijnengagement kunnen opnemen. Het niet kunnen garanderen van continuïteit – ook in de inzet van concrete personen – kan leiden tot bijkomende kwetsing bij onze doelgroepen. Projecten van korte duur zijn dus weinig ernstig.

Naast de inzet van de werker(s) is het ook essentieel ontmoetingsplaatsen te creëren of bestaande ontmoetingsmogelijkheden te ondersteunen. Zulke plaatsen bieden veiligheid. Kinderen en jongeren uit deze doelgroepen moeten het gevoel hebben dat ze er welkom zijn, dat ze erbij horen, gewaardeerd worden. Het gaat om plaatsen waar ze ervaringen en strategieën kunnen uitwisselen onder lotgenoten, waar ze zich niet moeten conformeren aan de eisen van de maatschappelijke omgeving. Die ontmoetingsplaatsen fungeren als steunpunt om van te vertrekken en naar terug te keren.

Worden lokale particuliere initiatieven voldoende financieel en politiek gesteund om die ontmoetingsplaatsen mogelijk te maken? En welk beleid voert de gemeente ten aanzien van ontmoeting in de publieke ruimte? Is hiervoor een positief beleid mogelijk?

Een toegankelijker mainstreamaanbod én een specifiek aanbod

Uit De Marge pleit voor een tweesporenbeleid. Enerzijds zijn er, naast de bestaande werkingen die zich in de praktijk richten naar kinderen en jongeren uit de middengroepen, zoals de jeugdbewegingen, zeker meer initiatieven nodig die specifiek werken voor maatschappelijk kwetsbare jongeren (ankerfiguren en ontmoetingsplaatsen). Tezelfdertijd is het nodig om het bestaande vrijetijdsaanbod en de maatschappelijke dienstverlening toegankelijker te maken voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren.

In het vrijetijdsaanbod kunnen we werken aan meer toegankelijkheid van het bestaande aanbod gericht op kinderen en jongeren uit de middengroepen. Maar lokale besturen mogen de mogelijke perspectieven en winstkansen hiervan niet overschatten. De draagkracht en het engagement van de vrijwilligers zijn nu eenmaal beperkt. Ondanks alle goede wil en een soms enorme inzet zijn de meeste vrijwilligers en de lokale mainstreamorganisaties niet in de mogelijkheid of niet voorbereid om op een verantwoorde manier te werken met jongeren uit kwetsbare doelgroepen. De problemen waarmee ze worden geconfronteerd, zijn soms

erg complex, met alle gevolgen van dien. En niet alleen is de draagkracht van mainstream-organisaties eindig, meestal gaapt er ook een enorme culturele kloof tussen de kwetsbare doelgroepen en dat aanbod. Daardoor is het ook zeer moeilijk een voldoende en duurzaam draagvlak op te bouwen voor een reële toegankelijkheid voor jongeren uit kwetsbare groepen: de leden uit de middengroepen die dat aanbod eerder bereikte, haken dikwijls vrij snel af. En vrijwilligers vinden voor de leiding kon wel eens snel erg moeilijk zijn. Bovendien hebben die 'zeventig procent van de jongeren waarmee het goed gaat' volgens Adriaenssens ook recht op een ondersteunend vrijetijdsaanbod.

Hebben maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren dan helemaal niets aan het mainstreamaanbod? Toch wel. In de mate dat er ook voor hen een specifiek aanbod is, kan de samenwerking met en de afstemming op het mainstreamaanbod wel degelijk waardevol zijn. Daarbij zijn alle publieksgroepen gebaat.

Uiteraard is het soms nodig een aanbod te organiseren dat voor alle doelgroepen toegankelijk is. In de vrijetijdssfeer denken we onder meer aan speelpleinwerk of sportkampen in de vakantieperiode. In dat geval pleiten we ervoor de drempels zo laag mogelijk te houden. Meestal valt er wel wat te schaven aan de reglementering, de prijs of de promotie van het aanbod. Maar de attitudes van de trainers in sportclubs of de monitoren op het speelplein zijn cruciaal. Een goede monitorenvorming en een nabije coaching kunnen jongeren voorbereiden op hun taak: zorgen voor een goed onthaal en een warme begeleiding van kinderen uit maatschappelijk kwetsbare groepen.

Jeugdbeleid is breder dan jeugdwerkbeleid

Maatschappelijk kwetsbare groepen hebben minstens evenveel baat bij meer participatie in het onderwijs of in de hulpverlening als bij toegankelijk jeugdwerk. Jeugdbeleid dat de versterking van de maatschappelijke participatie van kwetsbare groepen beoogt, heeft naast de vrijetijdsmogelijkheden ook aandacht voor de situatie van deze groepen in het onderwijs of de hulpverlening. Het gaat om het coördineren en het integreren van de beleidsinspanningen ten behoeve van de maatschappelijke participatiekansen van de doelgroep. Op de agenda staat de 'activering van de voorzieningen', zoals Ides Nicaise van het HI-VA/KULeuven het uitdrukt.

In het onderwijs zijn er inspanningen nodig om de participatie van maatschappelijk kwetsbare kinderen (en hun ouders) te stimuleren. De overlegfora tussen gemeenten en onderwijs kunnen hierbij een belangrijke ondersteunende rol spelen. In de hulpverlening en de sociale sector (zoals het OCMW) pleiten we voor een activering van de benadering van kwetsbare doelgroepen door het stimuleren van een meer presentiegerichte opstelling.

De relatie tussen doelgroep en instituties

Om te kunnen werken aan de relatie tussen doelgroep en instituties is het nodig dat ankerfiguren hun signaal- en brugfunctie ten volle opnemen. Deze werkers moeten van de beleidsverantwoordelijken voldoende autonomie krijgen om die signaalfunctie te kunnen opnemen, structureel maar ook mentaal. Het is onmogelijk de signaalfunctie naar behoren op te nemen als de ankerfiguren de doelgroepen niet mogen organiseren of als ze in de praktijk gedwongen zijn tot zelfcensuur.

Het is mogelijk overleg te installeren tussen de bevoegde lokale diensten en het particuliere initiatief met het oog op beleidsafstemming, doelmatigheid en geïntegreerde aanpak. En waarom zouden jongeren uit kwetsbare doelgroepen hieraan niet kunnen deelnemen? In de meeste gevallen kan dat wel, soms met wat ondersteuning. De rol die de ankerfiguren hierbij kunnen spelen, kan moeilijk worden overschat.

Robert Crivit is coördinator Uit De Marge vzw